

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL OMILLARI

Xolbutayev O'ktam Xo'jabekovich

Jizzax politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedراسi katta o'qituvchisi

xolbutayevoktam@gmail.com

Xatamjonova Bahora Adham qizi

Jizzax politexnika institute 531-23 BH-A guruh talabasi

bahorahatamjonova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot sharoitida barqaror rivojlanishni ta'minlashning iqtisodiy va institutsional asoslari tahlil qilinadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslardan samarali foydalanish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlashda davlat siyosatining o'rni yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyoti misolida yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonining ustuvor yo'nalishlari, investitsiya siyosati va innovatsion texnologiyalarning ahamiyati ilmiy asosda bayon etilgan. Muallif tomonidan yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda institutsional islohotlar, raqamli texnologiyalar va ekologik boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar berilgan.

Tayanch so'zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik, qayta tiklanuvchi energiya, investitsiya, resurs tejash, innovatsiya, ekologik siyosat, iqtisodiy barqarorlik.

Annotation: This article analyzes the economic and institutional foundations of sustainable development in the context of the green economy. The role of state policy in environmental protection, efficient use of resources, development of renewable energy, and ecological safety is highlighted. Based on the example of Uzbekistan, priority directions for the transition to a green economy, investment policy, and innovative technologies are discussed. The author proposes recommendations for improving institutional reforms, digital technologies, and environmental management systems in developing the green economy.

Keywords: green economy, sustainable development, environmental safety, renewable energy, investment, resource efficiency, innovation, ecological policy, economic stability.

Аннотация: В статье рассматриваются экономические и институциональные основы обеспечения устойчивого развития в условиях зеленой экономики. Освещена роль государственной политики в охране окружающей среды,

рациональном использовании ресурсов, развитии возобновляемых источников энергии и обеспечении экологической безопасности. На примере Узбекистана показаны приоритетные направления перехода к зеленой экономике, значение инвестиций и инновационных технологий. Автором предложены рекомендации по совершенствованию институциональных реформ и системы экологического управления.

Ключевые слова: зеленая экономика, устойчивое развитие, экологическая безопасность, возобновляемая энергия, инвестиции, инновации, экономическая стабильность, экологическая политика.

Hozirgi kunda jahon iqtisodiyotida ekologik muammolarning kuchayishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi va iqlim o'zgarishi jarayonlari iqtisodiy rivojlanishning yangi modelini shakllantirishni talab qilmoqda. Shu sababli ko'plab davlatlar barqaror rivojlanishni ta'minlash maqsadida yashil iqtisodiyot konsepsiyasiga o'tishni ustuvor vazifa sifatida belgilamoqda.

Yashil iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan birga atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muvozanatni saqlashga qaratilgan iqtisodiy tizimdir. Ushbu modelda ishlab chiqarish va iste'mol jarayonlari ekologik xavfsizlik talablariga mos ravishda tashkil etiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ham yashil iqtisodiyotga o'tish, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini kengaytirish va ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda.

Yashil iqtisodiyot tamoyillari iqtisodiy o'sish va ekologik muvozanatni birgalikda ta'minlashga qaratilgan bo'lib, zamonaviy rivojlanish modelining asosini tashkil etadi. Tabiiy resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiyani rivojlantirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, barqaror ishlab chiqarish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash orqali mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligiga erishish mumkin. Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ekologik muvozanatni saqlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va kelajak avlodlar uchun qulay yashash muhitini ta'minlashdan iborat. Ushbu model an'anaviy iqtisodiy rivojlanishdan farqli ravishda faqat daromad va ishlab chiqarish hajmini oshirishga emas, balki atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya tejamkorligini oshirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga ham alohida e'tibor qaratadi. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslanadi va iqtisodiy, ijtimoiy hamda ekologik manfaatlarning uyg'unligini ta'minlashni nazarda tutadi.

Yashil iqtisodiyot quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

1. Tabiiy resurslardan samarali foydalanish

Yashil iqtisodiyotning muhim tamoyillaridan biri tabiiy resurslardan oqilona va tejamkor foydalanishdir. Yer, suv, gaz, neft, oʻrmon va foydali qazilmalar kabi resurslar cheklangan boʻlgani sababli ulardan samarali foydalanish iqtisodiy barqarorlikning asosiy sharti hisoblanadi. Resurslardan ortiqcha foydalanish ekologik muammolarni keltirib chiqaradi, shu sababli ishlab chiqarishda energiya tejoychi texnologiyalarni qoʻllash, suvni tejash, qayta ishlash tizimlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

2. Chiqindilarni kamaytirish

Zamonaviy iqtisodiyotda ishlab chiqarish va isteʼmol jarayonlari koʻp miqdorda chiqindilar hosil qiladi. Yashil iqtisodiyot chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash va ularni ikkilamchi resurs sifatida foydalanishni nazarda tutadi. Chiqindilarni qayta ishlash orqali bir tomondan ekologik ifloslanish kamayadi, ikkinchi tomondan esa yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratiladi. Masalan, plastik, metall, qogʻoz va organik chiqindilarni qayta ishlash sanoatning yangi tarmoqlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish

Yashil iqtisodiyotda energiya ishlab chiqarishda quyosh, shamol, suv, biomassa kabi qayta tiklanuvchi manbalardan foydalanish muhim oʻrin tutadi. Anʼanaviy energiya manbalari (neft, gaz, koʻmir) ekologik muammolarni keltirib chiqaradi va zaxiralari cheklangan. Shu sababli qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish energiya xavfsizligini taʼminlaydi, atmosfera ifloslanishini kamaytiradi va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda koʻplab davlatlar quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish orqali yashil energetikani rivojlantirmoqda.

4. Ekologik toza texnologiyalarni joriy etish

Yashil iqtisodiyot ishlab chiqarish jarayonlarida atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan yoki zararini minimal darajaga tushiradigan texnologiyalarni qoʻllashni talab qiladi. Ekologik toza texnologiyalar energiya sarfini kamaytiradi, chiqindilar miqdorini qisqartiradi va mahsulot sifatini oshiradi. Masalan, energiya tejamkor uskunalari, filtr tizimlari, suvni qayta tozalash texnologiyalari, ekologik transport vositalari yashil iqtisodiyotning muhim elementlari hisoblanadi.

5. Barqaror ishlab chiqarish va isteʼmol

Yashil iqtisodiyot faqat ishlab chiqarish jarayonini emas, balki isteʼmol madaniyatini ham oʻzgartirishni nazarda tutadi. Barqaror ishlab chiqarish deganda resurslarni tejagan holda mahsulot ishlab chiqarish, barqaror isteʼmol deganda esa ortiqcha sarf-

xarajatlardan voz kechib, ekologik toza mahsulotlardan foydalanish tushuniladi. Aholining ekologik madaniyatini oshirish, energiya va suvni tejash, chiqindilarni saralash kabi odatlar yashil iqtisodiyotning muhim qismi hisoblanadi.

6. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash

Yashil iqtisodiyotning asosiy vazifalaridan biri inson salomatligi va atrof-muhit xavfsizligini ta'minlashdir. Atmosfera, suv va tuproqning ifloslanishi jamiyat rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ekologik nazorat tizimini kuchaytirish, zararli ishlab chiqarishni kamaytirish, yashil hududlarni kengaytirish va tabiiy muvozanatni saqlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak. Ekologik xavfsizlik ta'minlangan sharoitda iqtisodiy rivojlanish ham barqaror bo'ladi.

Yashil iqtisodiyot modeli uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bilan birga, aholi salomatligini yaxshilash va tabiiy muhitni saqlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston iqtisodiyotida yashil rivojlanish tendensiyalari

O'zbekistonda so'nggi yillarda ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan muhim dasturlar amalga oshirilmoqda.

- quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilmoqda;
- energiya tejoychi texnologiyalar joriy etilmoqda;
- suv resurslaridan samarali foydalanish choralari ko'rilmoqda;
- yashil hududlar kengaytirilmoqda;
- chiqindilarni qayta ishlash tizimi rivojlantirilmoqda.

Bu jarayonlar iqtisodiy o'sish bilan birga ekologik xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha takliflar

1. Yashil investitsiyalar uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish
2. Ekologik toza texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantirish
3. Qayta tiklanuvchi energiya ulushini oshirish
4. Ekologik ta'limni rivojlantirish
5. Raqamli ekologik monitoring tizimini yaratish
6. Davlat-xususiy sheriklik asosida yashil loyihalarni amalga oshirish
7. Ilmiy tadqiqot va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash

Xulosa qilib aytganda, yashil iqtisodiyotga o'tish zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi. Resurslardan oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali barqaror iqtisodiy o'sishga erishish mumkin.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosati, investitsiyalar, ilm-fan va zamonaviy boshqaruv tizimining uyg'unligini talab qiladi. Ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan islohotlar milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari to'plami. – Toshkent, 2017–2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasida 2019–2030-yillarda yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari. – www.mineconomy.uz
4. Xo'jabekovich, X. O. K., & Shaxlo, X. (2025, April). Design and Management Structure of Garment Enterprises Based on Digital Technologies. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 16, pp. 107-111).
5. Xo'jabekovich, X. O. K., & Sardor, O. R. (2025, April). THE CURRENT IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE LABOR MARKET. In International Conference on Adaptive Learning Technologies (Vol. 16, pp. 111-114).
6. Xo'jabekovich, X. O. K. (2025, April). Yashil Iqtisodiyotga O'tish–Xitoyda Barqaror Sanoat Rivojlanishi. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 16, pp. 94-96).
7. Xo'jabekovich, X. O. K., & Samandar, N. (2024, November). Studying the Efficiency of Corporate Governance in Our Country. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 11, pp. 1-3).
8. Xo'jabekovich, X. O. K., & Samandar, N. (2024, November). Respublikamizda Moliyaviy Tizimni Takomillashtirish. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 11, pp. 7-12).
9. *sciences*, 2(3), 109-116.
10. Xo'jabekovich, X. O. K., & Samandar, N. (2024, November). Main Tasks of Corporate Management in Enterprises. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 11, pp. 4-6).